

RENÉ GUÉNON DÜŞÜNÇESİNDE TEMEL KONU VE KAVRAMLAR

Mehmet EVKURAN
(Doç. Dr.) Hitit Ü. İlahiyat F.
mehmetevkuran@hotmail.com

Özet

Modern bilim anlayışına karşı gelişen ve kadim dünya bilgeliğini temel alan düşüncelerin yaygınlık kazandığı görülmektedir. Bu düşünceler, ezoterizmden kaynaklanmakta ve farklı bir varlık ve bilgi anlayışı getirmektedir. Kutsallık fikrinin merkezi yer tuttuğu bu anlayışta dinler arasında içsel bir bağ kurulmaktadır.

René Guénon pek çok mistik ve ezoterik düşünürü etkilemiş olan önemli bir düşünürdür. Bu çalışmamın amacı, onun düşünce yapısını tanıtmaktır. Beş ana konu altında onun düşünce yapısı ortaya konulacaktır.

Modern zamanlar bir yandan dinin gerilemesine tanıklık ederken diğer yandan da dinin en mistik formlarının belirli çevrelerde yaygınlık kazanmasına sahne olmuştur. René Guénon, ezoterik/batınî fikirler üzerine yoğunlaşan herkesin ilgisini çekmeyi başarmış bir düşünürdür. Fikirleri kadar kişisel yaşamı da hayli ilgi çekici olan Guénon, dinsel mistisizm üzerine kurulu bir entelektüel çevre oluşturmuş, değişik inanç ve kültürden pek çok insanı etkilemiştir. Kendisi Müslümanlığı kabul etmiş olmasına rağmen, diğer dinlerden entelektüellerin düşünceleri üzerinde de etkili olmuştur.

Dinler arasındaki iletişim ve diyalog çalışmalarının sistemli biçimde arttığı bir dönemde, Guénon'un dinlerin aşkın birliği, sahih gelenek, sahte maneviyat ve modernizm eleştirisi konusundaki görüşlerini gündeme taşımak, inanç dünyasının sorunlarını anlamada yararlı olabilir. Makalemizde Guénon'un kitaplarını tarayarak saptadığımız beş konu çerçevesinde görüşlerinin ana çerçevesini ortaya koymayı amaçladık. Çalışmamızda ağırlıklı olarak betimleyici bir yaklaşım sergilemeyi ve

Guénon'un düşünce yapısının ana hatlarını doğru biçimde ortaya koymayı amaçladık. Onun ve diğer ezoterik eğilimli düşünürlerin varlık ve bilgi hakkındaki düşüncelerinin teolojik yorumu ve değerlendirmesi ayrı bir çalışmanın konusu olacaktır.

1. Din ve Sahih Gelenek Anlayışı

Guénon düşüncesinin merkezi kavramını hakikat oluşturur. Guénon'a göre hakikat tarihsel bir olgu değildir. O, her gelenekte içkin biçimde sembolik olarak taşınıp korunan içsel ve entelektüel öz, soyut bir ilkedir. Tradisyon tanımı yapılırken tüm uygarlıklarda esas olan entelektüel öge dikkate alınmak durumundadır.¹ Tradisyon kavramına açıklık getiren Guénon başka bir incelemesinde Yahudi Kabala geleneğine değinir. Ona göre kabala sözcüğü en genel anlamıyla tradisyondan başka bir şeyi ifade etmez. Kabala sözcüğü, batını ya da inisiyatif tradisyonu anlatmasına karşılık zahiri düzeyde bir geleneğe de uygulanabilir. Aslında tüm diğer tradisyonlara da işaret eden kabala kavramı zamanla tikel ve zahiri bir anlama indirgenmiştir. Bu nedenle bu sözcük özel anlamda İbranî tradisyonu hakkında kullanılır olmuştur.²

Tradisyon kavramına işlerlik ve tarih-üstülük özelliği kazandıran şey de hakikat ilkesidir. Bu nedenle herhangi bir fikir, öğreti ya da doktrinin kökenini tam olarak belirlemek -özellikle bu yargı geleneksel hakikat kavramı için geçerlidir.- kesinlikle önemsizdir.³

Tradisyonel gerçeklik beşer-üstü olduğu için hiçbir zaman sistematik bir biçim altında ifade edilemez.⁴ Bu durum hakikatin, özünde taşıdığı sınırsızlık ve her türlü tarihsel formun ötesinde bulunmasından kaynaklanır. Geleneksel hakikat somut ve tarihsel bir görüntü altında tecelli etse bile bu, aslında doktrinin kaba bir taklidinden başka bir şey olmaktan öteye geçemez. Guénon gelenekten, yazılı kültürün karşısı bir şey olan şifahî/sözlü geleneği anlamaz. Bu, onun oldukça dar bir anlamıdır.⁵ Ona göre gelenek konusundaki büyük talihsizliklerden biri, geleneğin âdet ile karıştırılmasıdır. Gelenek beşerüstü iken, buna karşılık âdet kesinlikle köken itibarıyla beşerîdir ve zorunlu olarak bir dejenerasyon içerir.⁶

Gelenek ile âdetin birbirine karıştırılması yanılışı, modern zamanlara özgü

1. *Doğu Düşüncesi*, s. 78.

2. *Geleneksel Formlar ve Kozmik Devirler*, s. 47

3. Guénon, René, *Doğu Düşüncesi*, s. 25.

4. *Manevi İlimlere Giriş*, s. 101.

5. *Doğu Düşüncesi*, s. 77.

6. *Manevi İlimler*, s. 20 vd.

sahtecilik furyasının çarpık bir sonucudur. Guénon'a göre âdet/gelenek sahteciliğinin iki büyük zararı vardır:

1. Mekanik biçimde ve geçerli nedeni olmaksızın, insanları bir takım fiilleri yapmaya iter. Bu pasif tutum, her türlü sapkın telkinin gücünü ve etkisini artırır.

2. Bunun sonucu olarak da gelenek insanların gözünde gülünç duruma düşer.⁷ Gelenek tanımlarındaki en büyük eksiklik, entelektüel ögenin hiç dikkate alınmamasıdır.⁸

Her geleneksel öğretinin kutsalın tecrübesine dayanan bir farkındalık düzeyine sahip olduğunu düşünen Guénon, modernlerin aslında, zihinsel yetersizlikleri nedeniyle asla metafizik gerçekleri göremeyeceklerine inanmaktadır. Zira ona göre hakikati "görmek", salt zihinsel bir tecrübe olmayıp, var oluşsal bir katılmayı ve hatta gelenek içinde erimeyi gerektiren kozmik bir farkındalık ile mümkün olabilir. Oysa modernler hem zihinsel anlamda hem de kozmolojik düzeyde tam bir körlük içinde bulduklarından, geleneksel hakikati ve kutsal olanı algılama şansından mahrumdurlar.

Guénon, modern zihniyetin, tradisyonların⁹ farklı olduklarını zannetmesinin tam bir yanlıgı olduğu inancındadır. Bu, tradisyonel doktrinin ne olduğunu bilmemek anlamına gelir.¹⁰ Gelenek birdir. Amaç ve doktrin hepsinde aynıdır. Ancak her ne kadar nihai amaç bir ise de, bu amaca ulaşmayı mümkün kılan yolların çeşitli olması tabii ve gereklidir. Guénon inisiyasyon olarak nitelediği mistik ve ezoterik geleneğin farklı örneklerinden deliller getirir. İslam inisiyasyonunda¹¹ tarikatların, Hindu geleneğinde ise Yoga'ların çeşitliliğinin, aslında bir ve aynı yolun zorunlu şubeleri olduğunu düşünür.¹²

Guénon, geleneksel öğretiler arasında bir amaç birliği olduğunu göstermek için, dinlerin manevî yapılarını, özellikle mistik ekollerini ele alır. Örneğin Yahudi Kabalası, İslam Tasavvufu, Taoculuk, Hinduizm ve Şamanizm gibi... Ona göre dinlerin bu mistik ekolleri arasında benzerliklerinin olması son derece tabii bir

7. *Age*, s. 30.

8. *Doğu Düşüncesi*, s. 78.

9. Tradisyon sözcüğü Guénon literatüründe gelenek anlamına gelmektedir. Bu kavram hiç kuşkusuz hakikati kendince taşıyan ve temsil eden farklı sahih gelenekleri içerecek bir kapsamda kullanılmaktadır.

10. *Manevi İlimlere Giriş*, s. 100

11. İnisiyasyon kavramı da ağırlıklı olarak Batınlık anlamında kullanılmıştır.

12. *Age*, s. 99.

hususudur. Bu, onların hakikate ve kutsala olan yakınlıklarından ileri gelir. Bunların birbirlerinden alıntılar yapmış olması söz konusu olamaz. Sadece kaçınılmaz olarak, tüm tradisyonlarda görülen bir mütekabiliyet ve “eşdeğerlilik” vardır.¹³

Bu açıklama, dinlerin ilk aşamasında görülmeyen ancak zamanla ortaya çıkıp somutlaşan bâtinî-tasavvufî akımların, diğer kültürlerden etkilendikleri iddiasını geçersiz kılmak üzere geliştirilmiş olmalıdır. Ancak yine de Guénon düşüncesine bakıldığında, yükselen her şeyin birbirine benzediği ya da kutsala yaklaşıldıkça biçimlerin önemsizleştiği fikrinin tabii bir neticesi olduğu görülür.

Yeri gelmişken Guénon’un, bâtinî doktrini kabul etmeyenlere yönelik olarak kullandığı alaysı bir dokundurmaya işaret edelim: “İslam tradisyonu ilâhî lütuf, hakikatin zekâ yani zekânın içsel ve daha gerçek yönü, insanların budalalık ve cahilliğine katlanmayı gerektiriyor. Bu da tabii ki, Kur’an’da 72 kez öğütlenmiş olmasının da gösterdiği gibi, çok özel bir önem taşıyan sabır erdemini gerektiriyor.”¹⁴ Görülmektedir ki Guénon, sonradan Müslümanlığı kabul etmiş olmasına rağmen, tasavvufçuların “zahir uleması”na karşı kullandıkları üslûbu ustalıklı uygulamaktadır. Guénon’u okuduğumuzda onun, genelde mistisizmin/tasavvuf felsefesinin tarihsel muarızlarıyla derin bir tartışma havasıyla hareket ettiğini hissediyoruz. Onun geliştirdiği söylemin, bâtin ulemasının (ezoteriklerin) zahir ulemasına (teologlar) karşı kullandığı eski söylemlerle büyük oranda örtüştüğü görülmektedir.

Guénon, din (religion) kelimesini eserlerinde bilinçli biçimde kullanmaz. Bunun nedeni, çağdaş Batı toplumunun dine yüklediği olumsuz anlamdır. O daha çok gelenek (tradition) kelimesini kullanır. Din sözcüğünün asıl anlamının “bağlayan” olduğunu belirten Guénon bundan iki yakın anlamlı sonuç çıkarır: ilki, insanları yüksek bir ilkeye bağlayan, diğeri ise insanları kendi aralarında bir birbirine bağlayan. Din (religion) kelimesinin etimolojik anlamı üzerinde duran ve Greko-Romen, Yahudi ve Hıristiyan dünyadaki kullanımlarından örnekler veren Guénon, dinin esas olarak üç unsurun birleşiminden ibaret olduğunu söyler. Akide, ahlâk ve ibadet. Bunlardan birinin eksik olduğu yerde dinin varlığından söz edilemez. Bunlardan akide dinin entelektüel yönüne, ahlâk sosyal yönüne, ibadet ise ayin/ritüellerle ilgili yönüne işaret eder.¹⁵

Gelenek din ilişkisinde Guénon, geleneği aslı unsur olarak görür. Din, geleneğin

13. *Geleneksel Formlar ve Kozmik Devirler*, s. 59.

14. *Manevi İlimler*, s. 14.

15. *Doğu Düşüncesi*, s. 88.

sadece bir veçhesi ve dışsal tezahürüdür. Bu açıdan bakıldığında esas unsur olan gelenek, belirli bir zaman ve mekânda herhangi bir din şeklinde açığa çıkabilirken, başka bir bağlamda da daha farklı bir din olarak tezahür edebilir. Kanaatimizce Guénon, diğer mistik geleneklere teolojik bir meşruiyet sağlamak ve din (religion) kelimesinin Batı'da kazandığı dezavantajlarından uzaklaşmak amacıyla daha sempatik ve güvenli bulunduğu gelenek (tradition) kelimesine yönelmiş olmalıdır.

Guénon'un düşüncesinde Hinduizm'in ağırlıklı bir yeri bulunmaktadır. Bu arada onun henüz ilk gençlik yıllarında Hindu rahipleriyle ilişkisi olduğu hatırlanmalıdır. O'na göre "Hint geleneği, özgül olarak dini olan hiçbir şeyin bulunmadığı, buna karşın geleneğin tüm dallarını yek vücut ve bölünmez bir bütün oluşturdukları bir örnektir."¹⁶ İşte bu nedenle Hindu, doğal bir metafizikçi'dir. Guénon'un çevrimler öğretisi incelendiğinde onun bu fikri nerdeyse tamamıyla Hindu kozmolojisinden aldığı görülecektir.¹⁷ Guénon'un yakın arkadaşı ve öğrencisi olan Martin Lings, onun Batı'ya kutsal hakikati anlatmak için, daha sempatik olan ve dogmatik yönü pek baskın olmayan bir din olan Hinduizmi seçtiğini belirtir.¹⁸

İlkelerini geleneksel doktrinlerden alan farklı düzeylerdeki tüm kurumların, geleneğin kapsamı içine alınması gerektiğini söyleyen Guénon¹⁹, tuhaf bir tartışma başlatır: Tradisyonların kökeni sorunu... "Tradisyonların kökeninin kuzeyde olduğunu düşünüyorum. Hatta kutuplarda olduğuna inanıyorum. Bu husus, Veda'larda ve başka kutsal kitaplarda geçer... Tradisyonların kökeni ne doğu ne de batı, kutupsaldır. Bu merkez bazı dönemlerde batıda, bazı dönemlerde ise doğuda bulunmuştur. Fakat bu merkez 'tarihsel' denilen zamanların başlangıcından çok önce, kuskusuz doğuydu."²⁰ Bu değerlendirmeyi yapmasında ve hakikatin coğrafyasını Doğu olarak göstermesinde, onun Doğu dinlerine duyduğu sempatinin etkili olduğu düşünülebilir.

Din-gelenek ilişkisini temellendirirken hakikatin tarihsel bir olgu olmadığı, aksine beşerüstü bir değer olduğunu söyleyen Guénon'un, hakikate yeryüzünde bir

16. *Age*, s. 136.

17. *Age*, s. 137. Guénon, açıkça kozmik devirler öğretisinin Hindu dininde yer aldığını ancak bu öğretinin diğer tradisyonlarda karşılığının da bulunduğunu söyler. kozmik devirler öğretisini açıklarken de temel olarak Hindu dinsel terimlere (Manvantara, Manu çağları, Jampu Dwipa, meru, kalpa) başvurur. Ardından bu kavramların İslam geleneğindeki diğer bazı dinlerdeki karşılıklarını göstermeye çalışır. Bkz. *Geleneksel Devirler ve Kozmik Devirler*, s. 13, 16 vd.

18. Lings, Martin, *Antik İnançlar ve Modern Hurafeler*, s. 10, 11.

19. *Manevi İlimlere Giriş*, s. 102.

20. *Geleneksel Formlar ve Kozmik Devirler*, s. 30.

merkez ve adres tayin etmesi bizce tuhaf bir çelişki gibi durmaktadır. Tradisyonun merkezinin kutuplar (kuzey kutbu) olduğunun anlaşılmasının, Guénon düşüncesi içinde bile hangi sorunu çözdüğünün belirsiz olduğunu düşünüyoruz. Gelenek-din ilişkisini ele alırken Guénon'un temelde problemlili bir hareket noktası seçtiğini düşünüyoruz. İbrahimî dinlerin teistik din anlayışı yerine, doğu dinlerinin özellikle Hinduizm'in kutsal gelenek anlayışından hareket etmiştir. Ve bu bakış açısının neticesi olarak da geleneğe din karşısında ontolojik bir öncelik tanımıştır. Bu abartılmış kutsallık motifi adeta içinde her şeyi eriten bir kazan gibidir. Guénon'a göre süregelen kutsal bir gelenek söz konusudur.

Zuhûr süreci içinde bu geleneksel hakikat, farklı formlar edinmektedir. İşte dinler Guénon'a göre bu formlardan başka bir şey değildirler. Fakat aynı zamanda bu formların zahiri yönlerini paradoksal olarak zorunlu göstermektedir. Tutunduğu şeyin bir form ya da biçim hatta "kabuk" olduğunu düşünen bir insanın zihninde din adına "hudûd" korunabilir mi? Sonuçta elde kalan şey, nasıl tüketileceği henüz bilinmeyen, tahrik edilmiş bir kutsallık duygusundan başka bir şey olmamaktadır. Tanrı fikrinin belirsiz olduğu bazı Doğu dinleri açısından bu değerlendirme uygun olabilir. Ancak İbrahimî dinler açısından ve özellikle İslam bağlamında düşünüldüğünde bu ciddi bir sorundur. Çünkü İslam öğretisiyle, soyut kutsallık fikri üzerine kurulu bir elitizmi birbiriyle bağdaştırmak pek mümkün görünmüyor.

Guénon'un dinsel geleneklere ilişkin yaklaşımının en belirgin ve olumlu getirisi, hoşgörüdür. Guénon dinlerin ve geleneklerin aynı özden geldiklerini ve hâlâ hakikatten izler taşıdıklarını belirtmektedir. Bu değerlendirme, kendi içinde dinler ve gelenekler arasında bir hoşgörü ve empati kültürüne işaret eder.

2. Zahir-Bâtın Düalizmi

Tüm ezoterik düşünce akımlarında görüldüğü gibi, Guénon'cu düşüncenin belirgin temalarından biri de zahir-bâtın ayrımıdır. Zaten temelde gelenek, hakikat ve kutsallık üzerine kurulu bir sistemin bu ayrıma gitmesi, mantığı gereği zorunludur. Kutsal gelenek ve sır motiflerini temellendiren ve onlara işlerlik sağlayan zorunlu epistemolojik zemini ancak zahir-bâtın ikilemi sağlayabilir.

Adı ve taşıdığı biçim her ne olursa olsun, söz konusu olan her zaman zahir ve bâtın'dır. Yani görünen ve gizli olandır. Guénon'a göre bunlar zaten tabiatları gereği böyledir.²¹ Yoksa bu ayrım, geleneksel öğretiyi ellerinde tutanların keyfî olarak ya da

21. *İslam Manevîyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, s. 40.

yüzeysel olarak aldıkları bazı önlemler ve sözleşmeler sonucu oluşmuş değildir. Bu ayrımın geleneksel formda tekabül ettiği süreçler şöyle ifade edilir: Zahirilik, daha basit ve daha kolay kavranılanı içeren ve bu nedenle herkese açık olan yazılı öğretilerde yer alır. Bâtınlık ise İçte, derûnda olandır ve şifahî öğretinin konusudur.²²

Guénon zahir-bâtın temasını temellendirmek üzere kimi misaller getirir. Kışır ve Lubb temsili İslam tasavvufunda oldukça yaygın bir misaldir: “Kabuk (el-kışır), şeriat yani herkesçe izlenilmek için ortaya konulan, herkese hitabeden dinin zahirî yasalarıdır. Çekirdek (el-lubb) ise, hakikat, öz, gerçektir. Şeriatın tersine, buna herkesin gücü yetmez...”²³ Düşünürümüz meyve sembolünün kalple bir ilgisi olduğu kadar aynı zamanda “kozmosun altın yumurtası güneşle de bir ilgisi olduğunu” düşünmektedir. Diğer bir örnek ise çember sembolizmidir. Çemberin merkezinde hakikat yer alır. Çemberin üzerindeki sonsuz sayıda noktalardan merkeze yarıçap çizilebilir. Benzer şekilde, pek çok zahirî yol vardır. Ancak hakikat tek ve değişmezdir.²⁴

Görüldüğü gibi Guénoncu düşünceyi gerekçelendiren temel hareket noktası “varlıkların çokluğu” (kesret)dir: “Gerçekten varlıklar çokluk içinde buldukları andan itibaren, hangi realizasyon içinde olursa olsun oradan hareket etmek zorundadırlar. Ama bu çokluk, aralarından pek çoğu için aynı zamanda onları durduran ve tutan bir engeldir. Meyvenin kabuğu, içinin görülmesini engellediği gibi...”²⁵

Bu aşamada zahirin iki paradoksal niteliği açığa çıkıyor. Zahir, hakikatin tecellisi için zorunludur. Zira o olmazsa “yol” oluşmaz. Ancak, zahir aynı zamanda hakikati örten bir perde ve ona ulaşmayı önleyen bir engel teşkil etmektedir. Her gelenek içinde iki eğilim söz konusudur. Birisi zahirle, görünen ile yetinmeyen, onun ötesindeki hakikate ulaşma çabası içinde olan bâtnî eğilim. Diğeri ise meyvenin kabuğuna, dışta olana, zahire takılan anlayıştır. Dinsel gelenek içinde zahirle yetinen insanların büyük bir bölümü için zahirî yasa, bir rehber niteliğinden çok kaçınılmaz olarak bir bağdır. Fakat aynı zamanda da onların yolu şaşırılmalarını ve kaybolmalarını önleyen bir teminattır: “Böylece nuru doğrudan seyredecek güçte olmayanlar, hiç olmazsa nurun yansımaları alırlar. Herhangi bir biçimde de olsa, ilkeye bağlı kalırlar, ancak hiçbir zaman onun gerçek bilincine varamazlar.”²⁶

----- Oysa geleneksel bâtnîliğe ve hakikatin kutsal anlamına yönelmiş olan bir

22. *Doğu Düşüncesi*, s. 131.

23. *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, s. 39.

24. *Age*, s. 41.

25. *Age*, s. 37.

26. *Age*, s. 53.

kişinin, zahirî olanı bilmemesi mümkün değildir. Zira daha fazla olan (bâtın), daha az olanı (zahir), zorunlu olarak içermek durumundadır. Demek ki hangi gelenek olursa olsun, öze ulaşmak için o geleneğin öngördüğü zahirî yasaya katılmak bir önkoşuldur. Guénon'a göre zahirî yasa inanç, ahlâk ve ibadetleri (ritüel) kapsar. Geleneksel bir tarzın daha doğru bir ifadeyle 'yol'un oluşumunda, zahir ve bâtin aynı şeyin içsel ve dışsal yüzüymüşçesine birbirine doğrudan bağlı şeyler olarak telakki edilmektedir. Bu nedenle öncelikle dışsal olana katılıp zahirî yasayı tecrübe etmek daha sonra da içsel olana bâtına nüfuz etmek gerekir.²⁷

İşte tam da bu aşamada şu soruyu sormak zorunlu hâle geliyor: Peki zahirî yasaya anlam ve hayat verdiğine inandığınız öze, yani bâtına ulaştığımızda zahirin işlevsel ve pratik bir anlamı kalır mı? Guénon soruyla dile getirilen zahirin bir aşamadan sonra terk edilebileceği fikrini bir yanılgı olarak görür ve reddeder: "Bâtınîliğe (inisiyasyon) ulaşıldıktan sonra bu zahirîliğin terk edilmesinin gerektiği zannedilmemelidir."²⁸ Zahirî yasa birilerince derin bir şekilde kavranıp asılsa da, insanların çoğu için zahir hâlâ, onları yolda tutan, bâtına ulaşma fırsatını mahfuz tutan bir imkândır. Bu imkânın farkına varılmasa dahi zahir böyle bir işlev görür: "Din bir yaşam biçimidir. Oysa hakikat saf bilgidir. Şeriata anlam kazandıran şey bu hakikat bilgisidir. Öyle ki bu geleneğe katılanların çoğu bunun bilincinde bile olmazlar."²⁹

Guénon'un zahir ve bâtin ayrımı için önerdiği diğer bir örnekleme ise kavrayış ve ifade kavramlarıdır. Bâtınîlik, içsel gerçekliğin her türlü formun ötesine geçerek "kavranışı"na, zahirlik ise bu kavrayışın bir şekilde "ifadesi"ne tekabül eder.³⁰

Her metafizik öğretilerde daima bâtinî bir şeyin yer almakta olduğu iddiasını içeren bu öğretilere göre bâtinî olanın en önemli vasfı hatta doğası, özünde bir "ifade edilemezlik" payı taşımasıdır. Ancak her gelenekte zahir ile bâtin arasındaki ayrım aynı oranda görülmez. Örneğin bütün geleneksel öğretiler arasında, İslam öğretisi zahirî ve bâtinî kavramlarını çok net bir şekilde ayırır. Guénon bu ayrımın şeriat-hakikat kavramsallaştırılmasıyla ifade edildiği düşüncesindedir.³¹

Biz bu ayrımın tasavvufî ekollerde yapıldığını biliyoruz. Zaten Guénon da İslam sufizminin tezlerini öne çıkarmakta ve gerçek İslam öğretisi derken tasav-

27. *Age*, s. 20, 60.

28. *Age*, s. 55.

29. *İslam Maneviyatı*, s. 29.

30. *Doğu Düşüncesi*, s. 133.

31. *İslam Maneviyatı*, s. 29, 30.

vufun kendine özgü bâtinî yorumlarını esas almaktadır. İslam öğretisi söz konusu edildiğinde model ve muhatap olarak tasavvufu kabul etmektedir. Tasavvufun kökeni problemi onun, dinsel öğretinin kalbi olduğu iddiasıyla çözülmektedir: “Sufizm dışardan gelmedi. Sonradan ilâve edilmiş bir şey de değil. Aksine, İslamın özüne ilişkin bir parçadır. Bunsuz İslam öğretisi eksik kalır.”³²

Yine bu bakış açısına göre köken sorunu önemsizdir. Zira hakikat tarihsel bir olgu değildir: “Köken sorunu o kadar önemli değildir, ikinci dereceden bir öneme sahiptir. Öze ilişkin bir tartışma değildir.”³³ Tasavvufun diğer bâtinî ekollerle tarihsel değil de, özsel ve eşdeğer bir ilişkisi olduğu sonucuna varıyoruz. Bu tasavvufa yüklenen anlam ile ilgilidir. “Tasavvuf özü itibarıyla saf metafiziktir. Geleneksel ilimlerin bir devamı ve uygulamasıdır.”³⁴

Tasavvuf hem hakikat hem de aynı zamanda ona ulaşmak için gerekli olan yolları içermektedir. İşte tasavvufî geleneğin birer uygulaması olan tarikatlar, hakikate götüren yollar olarak görülmektedir. Guénon, zahir-bâtin temasını temellendirirken başvurduğu çember ve merkez örneğini tasavvufî sisteme tatbik etmektedir. Ona göre her bir tarikat, çemberden merkeze doğru giden yarıçaptır. Çember üzerinde bulunan her nokta da bir yarıçapa karşılık gelir. Neticede ve hakikatte ise sonsuz sayıdaki bu yarıçapların tümü merkezde birleşirler. Bu yarıçapların, kişisel yaratılışları ve mizaç farklılıklarını da gösterdiğini belirten Guénon'a göre Allah'a giden yollar, insanların ruhları kadar çoktur. Nihai amaç birdir. Çemberin bir merkezi vardır. Ve tek bir hakikat bulunur. Hakikat yegâne olunca da, gördüğümüz tüm bu dışsal farklılıklar önemi yitirir. Kişi varlığın kutsal anlamını kavrayıp, yüksek hâllere ulaşıncaya tüm arızî sınır ve farklar ortadan kalkar. Guénon bu hâli tasavvuftaki beka motifiyle ifade eder ve bunu “kulun sıfatlarının, Allah'ın sıfatlarına yer vermek suretiyle ortadan kalkması” şeklinde tanımlar.³⁵

Düşünürümüz sufizm teriminden rahatsızdır. Ona göre İslam tasavvufunu, sufizm terimi yeterince ifade etmemektedir. Dahası bu, batılıların uydurduğu bir kelimedir. Bunun yerine inisiyasyon, tasavvufu karşılayan daha uygun bir kelimedir. Guénon, ezoterik/bâtinî ekolün bir sürdürücüsü sıfatıyla, her gelenekte görüldüğü gibi İslam geleneğinde de geniş yer tutan zahir ve bâtin uleması arasındaki tartışmanın kuşkusuz ki farkındadır: “Gerçek şu ki, “sufi” sözcüğü Kur'an gibi Arapçadır, kural-

32. *Age*, s. 32.

33. *Age*, s. 33.

34. *Age*, s. 35.

35. *Age*, s. 30.

ları doğrudan Kur'an'dandır, ama bu kuralları Kur'an'da bulabilmek için, Kur'an'ın asıl özünü teşkil eden hakikatler'e göre anlaşılıp yorumlanması gerekecektir. Bu yorumu yaparken sadece zahir bilginlerinin din, mantık ve dille ilgili yöntemleriyle hareket edilmemelidir.³⁶

Bu perspektif, tüm ezoteriklerin ortak özelliğidir. Lafızlar, onların tezlerini meşrulaştırmaya elverişli değildir. O hâlde, tevile gitmek gerekir. İslam düşünce geleneği boyunca ortaya çıkan ekollerin, görüşlerini meşrulaştırmak Kur'an'a dayanmaya çalıştıkları ve bunun için de tevil yöntemine başvurdukları bilinen bir gerçektir. Şu hâlde bu sorun sadece mistik ve tasavvufî çevrelerle sınırlı değildir. Tevil metodunun bizzat kendisinin yanlış olduğuna değil, başta Bâtıniler olmak üzere çeşitli mezhepler tarafından son derece savruk, gelişi güzel ve keyfî kullanılmasının yanlış olduğuna inanıyoruz. Zira zahirin dili olan dil ve mantık kuralları dışına çıkıldığında, elde kalan şey keyfiliğin dışında ne olabilir ki!

Guénon bâtinî sürecin ayrılmaz bir parçası olarak şeyhin (Hinduizm'de Guru) işlevine ve bir silsileye bağlanmanın kaçınılmazlığına işaret eder. Hakikate ulaşmak için tevilin yanı sıra tefekkür şarttır. Bu bakımdan en büyük üstatların yazdıkları, ancak tefekkür için bir araç ve dayanak olabilir. Yoksa yalnızca bu eserleri okuyarak, hiçbir şekilde mutasavvıf olunamaz, işte bu noktada insanlar hakikati anlama düzeyi açısından avam ve havas olmak üzere zorunlu olarak ikiye ayrılırlar: "Her şeyden önce, yaratılıştan gelen bir yatkınlık veya istidat gerekir. Hiç bir çaba bunların yerini tutamaz. Ayrıca düzenli bir silsileye de bağlanmak gerekir. Çünkü bu bağlanma ile meydana gelen 'manevi tesir'in iletimi isterse en basit derecede olsun, tasavvufun 'olmazsa olmaz' bir şartıdır. Bir kez bütünüyle elde edildi mi artık bu aktarım, safi esoterik bir çalışmanın hareket noktası olur."³⁷

Her türlü söz, fiil, bağlanma bu bâtinî süreç için bir dayanak ve araçtır. Bâtinî sürecin zirvesi olan yüce özdeşlik makamı, 'mutlak, koşulsuz ve süreklilik hâli olan ve mümkün varlık sınırlarının ötesini ifade eden bir makam'dır.³⁸

Görüldüğü gibi hakikatin, ulaşılması zorlu bir idrak makamını gerektirmesi, insanların bir kısmının zaten bu sürecin gereklerini yerine getirmekten mahrum olması ve bu nedenle de bir "silsile"ye bağlanmanın zorunlu oluşu, avam-havas ayrımının ihtiyaç duyduğu teorik öncülleri sunmaktadır.

36. *Age*, s. 33.

37. *Age*, s. 37.

38. *Agy*.

3. Kozmik Çevrim Teorisi

Guénon'un ana temalarından biri de çevrimler öğretisidir. Bilindiği gibi Hint mitolojisinde yer alan bu inanç, insanlık tarihinin kozmik bir çevrim içinde yol aldığı belirtilir. Bu itikat, tarihe bir yön ve anlam atfeder. Öğretiye göre başlangıçta, kutsalın tezahürüne mazhar olan dünyada her şey iyi ve güzeldir, insanlar kutsalın tecrübesini tam olarak yaşarlar. Ancak zamanla asıldan uzaklaşırlar. Her şey tersine döner, karmaşıklaşır. Kaosla birlikte birtakım doğal âfetler de bu bozulmaya eşlik eder. Zaman hızlanır. Kısaca anlatılan bu çevrim zorunludur. Kozmik bir yasa olduğuna inanılır. Karanlık çağa tekabül eden Kali Yuga kozmik çevrimde kutsala en uzak devreyi, tam bir ifsat dönemini ifade eder. Ancak kozmik çevrim yasasına göre, Kali Yuga'yı zorunlu olarak kutsal başlangıç dönemi izler. Tıpkı kaosu kozmosun izlemesi gibi, bu devrevî/çevrimsel/döngüsel/dairesel harekette de düzen, düzensizlikten sonra gelir. Kozmik çevrim içinde yer alan her dönemin kendine özgü özellikleri, alâmetleri vardır. Ve öğretiye göre bu alâmetler salt sosyal ve ahlâkî düzeyde kalmaz, doğal düzen ve zamanın işleyişi üzerinde de kendini gösterir, insanlar hangi çağda yaşadıklarını, işte bu alâmetlere bakarak anlayabilirler. Gerçi insan, çağının farkına varmış olsa bile bu kozmik çevrimi değiştiremez. Sadece bu zorunlu çevrim içinde kendine bir rol seçip beğenebilir.

Guénon, kozmik devirler öğretisinin çok net olarak Hindu geleneğinde bulunduğunu ve onun eşdeğerlerinin diğer geleneklerde de gözlendiğini söyler.³⁹ Buna göre her çağı, tezahürün herhangi bir hâlinin tekâmül süreci olarak kabul etmek gerekiyor. Her türlü değişim belirli bir kozmik süreç içinde gerçekleşmek durumunda olduğu için, prensiplerden kaynaklanmayan bir değişimin gerçekleşmesine olanak yoktur. Yani değişim olarak tespit edilen herşey kendi prensibine tabî bulunmaktadır. Guénon bu öğretiyi, değişik tradisyonlara tatbik ederken, Hindu mitolojisinde yer alan ve aynı öğretiyi (Kozmik Çevrim) örnekleyen "araba tekerleği" motifine değinir.⁴⁰

Kozmik çevrim öğretisinde devir kavramı, hem kozmik hem de tarihsel (dünyevi, fiziksel ve coğrafî) bir karaktere işaret eder. Kozmik çevrim düzeninde sırası gelen devir, hem insanların zihinsel dünyaları üzerinde hem de toplum ve doğal düzen üzerinde etkilerini zorunlu olarak gösterir. Zira yine Guénon'a göre zaten kozmik

39. *Geleneksel Formlar ve Kozmik Devirler*, s. 13.

40. *Age*, s. 32

düzen ile beşerî düzen arasına gerekli ve sabit bir tekâbüliyet bulunmaktadır.⁴¹

Kozmik çevrimden Guénon'un ne anladığını doğru bir biçimde ortaya koymak ve değerlendirmelerde yanıltıcı olmamak için bizzat onun ifadelerine yer vermek uygun olacaktır: "Bir zaman çevriminin her evresi, ne olursa olsun, sadece olayların belirlenmesinde etkili olan kendine özgü bir niteliğe sahip değildir, fakat aynı zamanda bu olayların cereyan ettiği hız da bu evrelerden her birine bağlı olarak gerçekleşen niceliğe ait olmaktan çok niteliğe aittir."⁴²

Şu hâlde kozmik çevrim kuramına göre sosyal ve doğal olayların mahiyeti ve hatta dünyanın aldığı görünüm, içinde bulunduğumuz kozmik devrin niteliğine bağlıdır. Ancak durum bununla da kalmaz. Olayların içeriğinin yanı sıra, olayların vuku buluş hızları da aynı kozmik nitelik tarafından belirlenir: "Hıza verilen anlam gibi, zaman içindeki hız niceliksel bir anlama indirgenemez. Çevrimin değişik evrelerine göre, kendi aralarında benzerlik kurulacak olay dizileri zaman içinde, niceliksel olarak eşit sürelerde olup-bitmez."⁴³

Guénon bu görüşlerini Hint mitolojisinden hareketle temellendirmeye çalışır: "Bunun çok belirgin örneklerinden birini Mantvantara'yı oluşturan, dört Yuga'nın karşılıklı sürelerinin azalan ve küçülen oranı içinde bulabiliriz. Bu nedenle günümüzdeki olaylar daha önceki çağlarda eşine rastlanmayan, görülmemiş bir hızla, üstelik durmadan artan, yükselen bir hızla cereyan etmektedir. Ve bu hız, çevrimin sonuna kadar artmaya devam edecektir... Zaman, devamlı artan bir kabz yani daralma hali ile ifade edilir. Bu hâlin son sınır 'duruş noktası'na tekabül eder."⁴⁴

Buna göre, kozmik çevrimin ilk dönemleri kutsalın tecrübesinin dolaysız yaşandığı, zamanın yavaş ve dingin ilerlediği huzurlu dönemlerdir. Ancak çevrim dairesel bir tarzda ilerlemeye başladığında, başka bir ifadeyle tekerlek dönmeye başladığında gelen her dönem bir öncekine kıyasla bir dejenerasyon oluşturur. "Zuhûr kronolojisi" gereği tarih belirli dönemler boyunca hakikatin tezahürüne, belirli dönemlerden sonra da (özellikle kali-yuga'da) mutlak bir bozulma, yozlaşma ve hakikatten uzaklaşmaya tanık olur.

Her tezahür süreci, zorunlu olarak ilkedden tedricî bir uzaklaşmayı içerir. Gué-

41. *Age*, s. 14.

42. *Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alâmetleri*, s. 53.

43. *Age*, s. 53

44. *Age*, s. 54.

non buna gerçek iniş ya da gerçek düşüş adını verir.⁴⁵ O'na göre kozmik çevrimin izlediği süreçte sürekli olarak aşağıya doğru inen bir hareket söz konusudur: "Bu, ilkeden tedricî bir uzaklaşma anlamına gelen zuhur sürecinin kronolojik bir ifadesidir. Çevrimin sonuna yaklaşıldıkça, olayların hızının artışı, ağır cisimlerin yukarıdan düşüşü sırasında görülen hıza benzetebiliriz. Bugünkü insanlığın gidişi, gerçekten de bir yokuşun tepesinden fırlatılan hareketli bir cismin inişine çok benzemektedir. Bu hareketli cisim aşağıya ne denli yaklaşırsa hızı da o denli artmaktadır."⁴⁶

Guénon, kozmik çevrimin inici hareketini, zuhur sürecinin zorunlu bir ifadesi olarak değerlendirmektedir: ""(Kozmik iniş) varoluşun pozitif ya da öz kutbundan hareket edip negatif ya da madde kutbuna doğru inen hareketle gerçekleştiği için, buradan her şeyin gittikçe, nitelik yönü azalan fakat nicelik yönü artan bir görünüm kazanmaktadır. Bu nedenle çevrimin son dönemi her alanda niceliğin egemenliğini sağlamaya doğru özel bir eğilim göstermek zorundadır."⁴⁷

Kozmik düşüş hızlandıkça herşey bozulmakta, zaman hızlanmakta ve bunun sonucunda nitelik kaybolarak nicelik ve madde egemen olmaktadır. Nitekim Guénon meşhur kitabının adını Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alâmetleri olarak tespit eder. Tabii bu arada doğal çevre de değişikliğe uğrar. Zira bu dönem, belirli bir kozmik ana tekabül etmektedir.⁴⁸

Guénon'a göre yeniden ayağa kalkma ve her şeyin tekrar normale dönmesi, kozmik düşüş'ün bütünüyle tamamlanmasını ve bir çevrimden diğerine geçiş anını öngörmektedir. Ancak bu özel anı elbette herkes değil, çevrimin tohumlarını hazırlamakla görevli çok az sayıda özel ve seçkin insanlar anlayabilecektir.⁴⁹

Guénon düşüncesinde, tüm ezoterik ve mistik ekollerde olduğu gibi, seçkinlik (elitizm) önde gelen temalardan biridir. Buna göre mistik öğretiler, bu birinci sınıf insanlara özgü birinci sınıf hakikatlerdir, insanların çoğu ise yine Guénon'un ifadesiyle budalalık yaparak, bu hakikati bir türlü anlayamazlar. Oysa bizler, istesek de istemesek de beşerî ve kozmik düzenle birleşmek zorundayızdır. Şu hâlde içinde bulunduğumuz çevrimsel dönemin kozmik koşullarıyla kuşatılmış bulunmaktayız. Ve yaşanan felaketler, yıkımlar, acılar, çarpıklıklar vb. tamamen kozmik devrin gidişatının itici (descendent) bir hareket içermesinden dolayıdır. Guénon, yaşadığı

45. *Geleneksel Formlar ve Kozmik Devirler*, s. 17.

46. *Niceliğin Egemenliği*, s. 54.

47. *Age*, s. 55.

48. *Agy*.

49. *Niceliğin Egemenliği*, s. 11.

ğımız doğal ve sosyal felâketler karşısında son derece rahattır. Telaşa gerek yoktur. Zira her şeyin vakti gelince olacağına inanan biri için bu gecikmenin biç bir önemi yoktur: “Şartların gösterdiği alâmetler izlenmelidir. Bunlar, hiç de ‘umulmadık’ alâmetler olmayıp, hem genel düzenin hem de beşerî ve kozmik düzenin kendine özgü açıklamalarından başka bir şey değillerdir.”⁵⁰

Çağların alâmetini dikkatle izleyen Guénon aslında bir tür teselli teolojisi önerir. Yeni bir dönemin hazırlanması için bir başlangıç noktası oluşturmak üzere Manwantara’nın sonunda herşeyin buluşması gerekiyor: “Tüm tradisyonal veriler uzun süreden beri Kali-Yuga’nın içinde bulunduğumuzu gösteriyor. Kali-Yuga’nın tasvirleri bugünkü çağın karakterlerine en çarpıcı biçimde uyan, ileri bir evresinde bulunduğumuzu gösteriyor.”⁵¹

Guénon modern çağa özgü pek çok durum, kavram ve değeri radikal bir yaklaşımda ve köktenci biçimde eleştirir. Modern çağın anlamak için onun kozmik çevrimin kali-yuga adı verilen son evresiyle olan bağlantısını asla göz ardı etmemek gerekir. Guénon, hakikati yadsıyanların durumunu ele almakta ve yadsımanın hiçbir şeyi (hakikati) ortadan kaldıramayacağı aksine yasanın, onu yadsıyanların aleyhine döneceği uyarısında bulunmaktadır.⁵²

4. Sahte Maneviyat

Önceki bölümde Guénoncu düşünce bakımından çağımızın en belirgin yönünün, her şeyin asıl özünden saptırılması ve bozulması olduğunu tespit etmiştik. Bunun ilk ve en önemli göstergesi dilin bozulmasıdır. Dilde yer alan pek çok kelime, anlamı açısından yön değiştirmiş ve asıl anlamına karşıt bir anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Guénon bu açıdan özellikle gelenek kelimesinin kimi insanlar tarafından yersiz ve tehlikeli kullanılmasına işaret etmektedir.⁵³ Modernler tradisyon ile âdeti her zaman birbirine karıştırdıkları için, basit âdetlerden ibaret olan her şeye tradisyon (gelenek) adını vermektedirler. Bu tradisyonun gerçek anlamının bilinmeyişinden dolayıdır.⁵⁴ Fakat burada aynı zamanda modern zamanlara özgü bir şey varlığını hissettirir ki o da, hemen herşeye hakim olan “sahtecilik”tir: “Burada sahtecilik zihniyetinin bir tezahürü de söz konusudur. Tradisyonun artık kalmadığı

50. *Age*, s. 9.

51. *Age*, s. 20.

52. *Age*, s. 80.

53. *Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alâmetleri*, s. 245.

54. *Age*, s. 29.

bir yerde bu boşluğu, zahiri olarak, taklitleri doldurur..."⁵⁵ Buna göre âdet gelenekten farklı bir şey değil, daha fazlası, ona karşı olan bir şeydir. Guénon bu durumlar için gelenek-karşıtı (anti-tradisyonel) deyimini kullanır.

Sahtecilik (taklit)⁵⁶, daha yakından bakıldığında Guénon sistematüğinde, kozmik çevrim ile de güçlü bir ilişki içindedir. Zira kozmik çevrimin bu en olumsuz döneminde (kalyuga/ahir zaman) nesnelere kopyaları, bu arada hakikatin de sahteleri ortalığı doldurur.

Modern dünyada geleneğin yerini almak üzere sahte ve taklit gelenekler geliştiğine göre, peki gelenekçiler nerede duruyor ve kendilerini gelenekçi olarak niteleyenlerin yaptıklarının ve söylediklerinin karşılığı nedir? Guénon, modern dünyada ortaya çıkan gelenekçi akımlar hakkında pek de olumlu düşünmez: "Gelenekçiler, gelenek hakkında hiçbir gerçek bilgiye sahip olmaksızın, geleneğe doğru sadece bir tür eğilim ya da istek duyan kişilerdir, işte gerçek 'geleneksel' düşünce ile 'gelenekçi' düşünce burada ayrılır. Geleneksel düşünce bu bilgiyi özünde bulundurur ve hatta nerdeyse bizzat bu bilgiyle özdeş olur. Oysa 'gelenekçi' ancak basit bir 'araştırmacı' olabilir. Ve kaybolma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Çünkü şaşmaz ilkelere ve yön göstergesine sahip değildir."⁵⁷

Gelenekçi her şeyden önce geleneğin gerçek anlamından habersizdir. Bu nedenle o ancak bir araştırmacı düzeyinde etkinlik gösterebilir. Yanılsamalara düşme ihtimali, onu her an sahte fikirlerle karşılaştırabilir.

Bazen de geleneksel hakikate duyulan özlem ve kutsala kavuşma arzusu, sahte maneviyata temel olabilir. Yani bir toplum geleneksel ilkelerden saptığında, kaybettiği değerlere tekrar yönelme ihtiyacı duyar. Buna engel olmak için topluma 'sözde kurallar' sunulur. Ve neticede karşı bir gelenek oluşturulur.⁵⁸ Bu olumsuz oluşumda en büyük yanıltıcı unsur âdetler olmaktadır. Âdetlerden örülü "sahte gelenekler" her şeyden daha çok "karşı-tradisyon" hareketini hazırlar. Bu süreç doğrudan ya da bilinçsizce işleyebilir. Ancak sonuç değişmez.

Guénon'a göre bu durumun kozmik çevrimle de oldukça güçlü bir bağlantısı bulunmaktadır: "Bu taklidi ve bu çarpıtmayı mümkün kılan şey nedir? Hatta deyim yerindeyse çevrimin iniş istikametinde ilerledikçe kendi türü içinde bunu daha çok

55. *Agy*.

56. *Manevi İlimlere Giriş*, s.30.

57. *Age*, s. 248.

58. *Manevi İlimlere Giriş*, s. 30.

mümkün ve daha mükemmel yapan şey nedir? Bunun temel nedeni, en üst nokta ile en alt nokta arasında mevcut olan ters analogi içinde yatmaktadır... Bu tür taklitler her şeyi nicelik bakış açısına indirgeme çabasının tam ifadesidir...”⁵⁹

Burada bahsi geçen sahtecilik ve taklitçilik eğilimlerinin, kozmik çevrimin doğasından gelen zorunlulukları ve karşı koyulamazlıkları vardır. Sahte maneviyatın yıkıma götürülmesi için sapmanın, işin sonuna kadar, yani varabileceği en ileri noktasına kadar gitmesi gerekecektir. Ancak böylece Kali-Yuga yani diğer bir ifadeyle karanlık çağ tamamlanabilecektir: “...Her iki durumda da çevrimsel zuhurun son noktasıyla ilgili şeylerin söz konusu edildiği gayet açıktır. İşte, ‘nihaî an’ın yeniden ayağa kalkışı ya da dirilişi, en kesin bir şekilde ve tam olarak, bütün eşyanın, yıkılma durumuna göre, tam tersine dönüş gibi gözükmesinin nedeni budur.”⁶⁰

Başka bir ifadeyle tüm bunlar, ilâhî plânın öngördüğü gibi yerine gelmektedir. Ancak yine de karşı maneviyatın içeriğini oluşturan âdetlere saygı göstermek, Guénon’a göre, temelde “budalalığa saygı göstermekten başka bir şey değil”dir.⁶¹ Hatta daha da tehlikeli bir durumdan söz edilmektedir. Karşı-gelenek yaygınlaşması, “Deccal’ın hâkim olması” demektir.⁶²

Karşı-gelenek hareketi, modern dünyanın son eseri olarak, gelecek çevrimin “Altın Çağı”nı süratle hazırlayacaktır. Guénon, ilâhî plânın kaçınılmaz işleyişi karşısında “şeytanın aptallığı”na dikkat çeker. Tabii burada, O’na göre şeytanı kişileştirmek gerekmez. Zira önemli olan, onun tekabül ettiği “metafizik rol”dür.⁶³

Sahte maneviyat eleştiri konusunda düşünürümüzün oldukça dikkatli ve özenli davrandığı görülmektedir. Zira mistik akımların aldığı en yoğun eleştiri kutsalın istismarı noktasındadır. Burada Guénon’a katıldığımız önemli bir nokta var. Gerçekten de geleneksel olana yönelme arzusu, insanlar üzerinde son derece nostaljik bir etki yaparak hem onları ve hem de geleneğin kendisini gülünç bir duruma sokmaktadır. Geleneğe duyulan sempati insanları pasifize ederek her türlü saçma ve tehlikeli telkini kabule hazır bir zihin yapısına yol açmaktadır.

Guénon sahte maneviyata vurgu yaptıktan sonra, onun modern dünyadaki çarpıcı örneklerine dikkat çeker. Modernizme yönelik tepkiler, eğer iş bu noktada

59. *Niceliğin Egemenliği*, s. 336.

60. *Age*, s. 237.

61. *Manevi İlimlere Giriş*, s.32.

62. *Niceliğin Egemenliği*, s. 319.

63. *Age*, s. 285.

kalırsa, bundan hiçbir somut sonuç beklenemez. Ayrıca materyalizmle mücadele etme bahanesiyle oluşan tutarsız, etkisiz gelenekçi eğilimler ile yeni ruhçuluk akımı... Bunların tümü Guénon'a göre gelenek düşmanı hareketin bilinçsiz yardımcılarıdır.⁶⁴

5. Modern Dünya Eleştirisi

Rudyard Kipling'in neredeyse deyim hâline gelmiş bir şiiri vardır:

East is East and West is West.
And never the twain shall meet.
(Doğu Doğu'dur, Batı'da Batı,
Ve bu ikisi hiçbir zaman birleşmeyecektir.)

Kipling'in bu şiirini hatırlatan Guénon, pek çok Batılının da aynı kanaati taşıdığını söyler.⁶⁵ Doğu ve Batı söz konusu edildiğinde, kendimizi hemen yanlış anlama ve yanıltıcı yargılarla dolu bir alanda buluruz. Burada, Batılılarca geliştirilen Avrupa-merkezli klâsik önyargılar büyük sorun teşkil eder. En temel klâsik önyargı, uygarlık anlayışı ile ilgili olandır. Buna göre, tüm uygarlıkların kökeni Yunan'a ve Roma'ya dayanmaktadır. Oysa Guénon, doğru olanın tek bir uygarlıktan değil, farklı uygarlıklardan bahsetmek olduğunu vurgular.⁶⁶ Onun uygarlık anlayışının temelinde zahir-bâtın karşıtlığı teması yatar. Nasıl ki tek ve sabit ilke olan hakikat, zuhur sürecinde farklı görünüşler alıyorsa, işte bu anlayışın zorunlu sonucu olarak da farklı ve özgün uygarlıklar olmalıdır. Ancak Guénon, modern dünya hakkında daha farklı düşünür. Modern zihniyet kesinlikle bir uygarlık olma sıfatını hak edemez. O tümüyle kendine özgüdür. Guénon modern dünyanın özelliklerini analiz ederken, onun eleştirilerinin temel noktalarını görmek mümkündür.

Batı yalnızca Doğu medeniyetine değil, Avrupa Orta Çağına da tepeden bakmaktadır. Bunun nedeni Batının geliştirdiği ilerleme denen uydurma bir kavramdır. Bu ilerleme hurafesiyle hesaplaşmak gerekir. Zira işte o zaman, Batının tüm övünçleri ve kibri boşa çıkacaktır: "Batılıların ilerleme dedikleri şey, doğululara göre değişme ve istikrarsızlıktır. Modern çağın en ayırıcı özelliği olan değişme ihtiyacı, Doğuluların gözünde, açık bir din olma alâmetidir. Dengeye varan kimse bu ihtiyacı duymaz artık, bilen artık aramaya gerek duymadığı gibi..."⁶⁷

64. *Age*, s. 254.

65. *Doğu ve Batı*, s. 7.

66. *Age*, s. 44.

67. *Age*, s. 38.

Doğu doktrinleri incelenirken, Batının kusurları ve modern dünyada egemen olan sayısız fikrin sahteliği Guénon tarafından sahtelik olarak nitelenir. Sahtelik, modern zihniyetin belirgin özelliklerinden biridir. Bu ise onun diğer bir özelliğini ele vermektedir: Niceliğin egemenliği...

Modern çağın karakteristik özelliği, niceliğin egemen olduğu bir çağ oluşudur. Herşeyi nicelik görüş açısına indirgeme eğilimi hakimdir. Ve bu bakış açısı (niceliksel) modern çağlarda insanlığın ulaştığı çevrimsel sürecin koşullarını bütünüyle yansıtmaktadır. Demek ki sahteliği doğuran niceliksel bakış açısı, içinde bulunulan kozmik çevrimin zorunlu bir sonucu ve onun bir alâmeti olmaktadır. Batının üstünlüğü, niceliğin egemenliğinin bir ifadesidir. Zira bu zihin yapısı, yalnızca Batıda doğmuş olup Doğu'daki etkisi ise batılılaştırılmadan başka bir şey sayılmamalıdır. Guénon burada basit bir coğrafi değil metafizik bir ayrımı söz konusu eder. Zira ona göre bir de "simgesel bir coğrafya" vardır. Aynı zamanda da Batı, güneşin battığı yeri ifade etmektedir.⁶⁸

Batı'nın uygarlık ve bilim dediği şeye başkalarının da kalkıp pekâlâ barbarlık ve cehalet diyebileceğini ve bu kavramların o kadar da Batının tekelinde olmadığını belirttikten sonra Guénon, Modern bilim anlayışını ele alır. Modern Batının bilimi tahlil ve inhilal (dispersion) iken Doğu'nun ilmi terkîb ve temerküzdür (concentration).⁶⁹

İlkesiz Batı bilimi, kısmî bilgilerin yekûnudur. Bir sahada derinleşerek değil, bölerek, tekrar sonsuza kadar artırır. Daha yukarı basamağa çıkınca tereddütlere düşer ve sendeler. Guénon, insanlık tarihinin hiçbir döneminde Batınunki kadar ilkesiz, cahil bir bilim anlayışı görülmediği ve Batının kendi cehaletini ikrar ettikten sonra kalkıp bunu bir program ve meslek hâline getirdiği düşüncesindedir. Bunun en karikatür örneği olarak "agnostisizm" gösterir.⁷⁰

Modern zihniyet kesin olarak aşkın ilkelerden mahrumdur. Bunun modern bilime yansması pozitivism ve agnostisizm olmaktadır. Batı cahildir, bilememektedir. Kendisi bilmediği için başkasının da bilmeye hakkı olamaz, diye düşünür. Aslında burada bir cehalet itirafı gizlidir. Guénon bunu, Batının kendi cehaletini gizlemesinin tek yolu olarak değerlendirir. Oysa bilgi hiyerarşisinde, bilimin tepesinde metafizik yer alır. Zira metafizik, hakikatin saf ve aşkın bilgisidir. Metafizikten yoksun bir bilim,

68. *Age*, s. 248.

69. *Age*, s. 37.

70. *Age*, s. 47.

asla hakikatin bilgisini içermeyecektir. Guénon'un ısrarlı olduğu noktalardan birisi de işte burasıdır: "Metafiziğin olmadığı yerde, her çeşit bilgi ilkedden, hakikaten mahrumdur. Böyle olması ona bağımsızlık sağlasa da şümül ve derinlik bakımından çok şey kaybettirmektedir. Batı ilmi kopuk bilgiler kesretinde dağılıp-giderken, olayların ayrıntısı içinde yok olurken, eşyanın hakiki mahiyetini öğrenemez. Bu acziyetini örtbas etmek için de eşyanın mahiyetinin bilinemeyeceğini" söyler.⁷¹

Başka bir yerde de modern bilimler için "kıvrıntı" benzetmesini yapar. Günümüz modern bilimleri, eski geleneksel ilimlerin yozlaşmış birer kıvrıntılarıdır. Bu yüzden hiçbir şeyin gerçek açıklamasını yapamamaktadırlar.⁷²

Aslında tam bir yanılısma içinde bulunan modernlerin durumu, "Platon'un mağara mahkûmları" nı çağırıştırır. Mağarada yaşayan ve gerçeklere arkaları dönük olan insanlar duvara yansıyan gölgeleri hakikat sayarlar.⁷³ Modern bilim gerçekte modern zihniyetin tâbi olduğu "hızlı çöküş"ün başka bir ifadesi sayılmakta ve 'nitelik görüntüsünden tamamen yoksun tam bir nicelik görünümü vermektedir.'⁷⁴

Guénon günümüzde nesnelere gerçek anlamlarına nüfuz etmek yerine, son derece yüzeysel ve kolaycı yollara sapıldığını söylemektedir. Bunun bir somut göstergesi olarak da modern bilim çevrelerinde bile boş ve içeriksiz tefsir (exegesis) araştırmaları ve metin eleştirilerinin tercih edilmesini gösterir.⁷⁵ Modern bilimi temelinden tenkit eden Guénon, bu vesileyle geleneksel ilim ile de bir mukayesesini yapar: "İnisiyatik (geleneksel) eğitimle, lâdinî eğitim arasındaki temel fark... Basit olarak dışarıdan öğrenilmiş bilginin burada hiçbir değeri yoktur. Bu şekilde birbiri üstüne yığılmış kavramların miktarı ne olursa olsun (çünkü burada nicelik söz konusudur) önemli olan insanın kendinde taşıdığı gizli imkânları uyandırmaktır. Platon'un "anımsama" teorisinin gerçek anlamı budur."⁷⁶

Eski uygarlıklarda yaşam ve insan etkinlikleri günümüzdeki gibi birbirinden kopuk ve uzlaşmaz olmadığı gibi, her etkinlik ve her uğraş kutsal bir görev telakki edilirdi. Guénon bu durumu en iyi anlatan kavramın, Hint öğretisinde yer alan Swadarma kavramı olduğunu söyler.³³ Bu açıdan ilimsiz sanat bir hiçtir. Ancak seküler ilim, gerçek doktrinden yoksun olduğu için, onun uygulanması sadece

71. *Age*, s. 51.

72. *Niceliğin Egemenliği*, s. 12.

73. *Age*, s. 13.

74. *Age*, s. 10.

75. *Doğu Düşüncesi*, s. 134.

76. *Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alâmetleri*, s. 75.

modern sanayiın doğmasına yol açmıştır.⁷⁷ Geleneksel bilimde nitelik belirleyicidir ve asla nicelik uğruna feda edilmez. Geleneksel bilimin sonucu olan eski sanatlarla, modern bilimin ürünü olan modern sanayi arasındaki karşıtlık, nitelik ile nicelik arasındaki temel karşıtlığın “pratik bir uygulaması” gibidir.⁷⁸

Modern zamanların en popüler kavramlarından biri eşitliktir. Bunun sosyo-politik ortamdaki ifadesi de demokrasidir. Bu temel kabuller, geleneksel öğretilerde çok net olarak görülen “hiyerarşi” temasına ters düşmektedir. Guénon bu kavramları, eğitim alanındaki pratik uygulamalarını da zikrederek eleştirir. O’na göre bu takıntılar niceliğin, niteliğin önüne çıkartılmasının doğal sonuçlarıdır: “Demokratik ve eşitlikçi görüşlere göre bütün bireyler kendi aralarında eşittir; buna göre bütün bireylerin ne olursa olsun, herşeye eşit şekilde yetenekli olmaları gerekirmiş gibi saçma bir varsayımı da beraberinde getirmektedir.”⁷⁹

Herkese zorla aynı standart eğitimi vermek, insanlarda bulunan üstün manevi yetenekleri köreltmek ve tekbiçimciliği dayatmak anlamına gelir. Bu da eşitlik adına yapılmaktadır. Ancak Guénon burada bir uyarı yapar. Bu, aşağıda eşitliktir ve her türlü nitelikten yoksun ve sadece basit sayısal birlikler durumuna indirgenmiş varlıklar öngörür.

Modern zihniyetin en belirgin özelliklerinden bir diğeri de basitleştirme ve avâmileştirme (vulgarisation) arzusudur. Nesnelerin olabildiğince basit olması temenni edilmektedir. “Hemen her şeyin herkesin anlayabileceği bir seviyede olması gerektiği” yanılması, öğretilerin avâmileşmesine yol açmaktadır. Oysa öğretide yer alan ve onun özünü teşkil eden bâtın’ın zaten doğası gereği ifade edilemezliği yüzünden, ortaya kaos çıkar. Modern bilim bu saplantıya takıntılı olduğu gibi Guénon’a göre, modern zamanlarda görülen felsefî ve dinî anlayışlar da bu avâmileşme ve basitleşmeye maruz kalmışlardır.

Avâmileşmenin zorunlu sonucu “sır düşmanlığı”dır: “Hakikat şu ki, bu modern düşünce, belli bir derecede ondan etkilenen herkes nezdinde, sırra karşı bir düşmanlığı ya da hangi alana ait olursa olsun az ya da çok sırra benzeyen her şeye karşı düşmanlığı içermektedir.”⁸⁰

Modern seküler bilimin halk kitlesi için yapıldığını ifade eden Guénon, modern

77. *Age*, s. 72.

78. *Age*, s. 71.

79. *Age*, s. 66.

80. *Age*, s. 29.

bilimin 'gizli tutulmaya değer' ya da 'belli bir elitin kullanımına mahsus' bir yanı olmadığını belirtir. Bu yüzden de elitin, modern bilime ihtiyacı bulunmamaktadır. Ayrıca modern düşünceye ödün vermek ve öğretiyi avâmileştirmek, aslında 'geleneksel düşünceyi oluşturan her şeyin bizzat inkârından başka bir şey olmayacaktır. Buna karşın avâmileşme sürecinde ifade edilemez olan hakikatler bu süreçte karşı direneceklerdir.⁸¹ Tüm bunlardan modern bilimin yüzeyselliğinin yanı sıra, açıklamaktan uzak ve gizleyecek kadar değerli hiçbir şeye sahip olmadığı sonucu çıkmaktadır. Guénon bu durumu "sırrın keşfedilmemesi için oluşturulan şeytanî bir desise" olarak tasvir eder.⁸²

Propaganda ve avâmileşmeyi geçersiz hatta tehlikeli kılan başka bir gerekçe daha vardır. O da modern insandaki "algı yetersizliği"dir. Avâmileşme, ancak hakikatin aleyhine işlemek üzere mümkün olabilir. Çünkü konunun bir de kozmik çevrimle ilgili kaçınılmaz bir yönü bulunmaktadır: "Eğer çağdaşlarımız bütün olarak kendilerini neyin yönlendirdiğini, yönettiğini ve gerçekten neye doğru yöneldiklerini görebilmiş olsalardı, modern dünya bu şekliyle olduğu gibi varolmasını derhâl durdururdu."⁸³

Guénon başka bir vurgusunda ise, şimdiki çağın bugün ne ise onun dışında başka bir şey olamayacağını söylemektedir.⁸⁴ O hâlde burada modern insanın telafi edilemez bir dramından bahsetmek gerekecektir. Zira o -eğer Guénon haklı ve onu yanlış anlamamış isek- istese bile hakikati anlayacak yeteneğe ve yeterliğe sahip değildir. Modern zamanlarda görülen ve Guénon'un "sahte maneviyat" olarak nitelediği akımlar modern insanın hakikat karşısındaki dramının yanında diğer yandan hakikatin vulgarize edilemezliğinin de açık göstergesidir. Dolayısıyla her türlü propaganda işlevsiz kalacaktır. Propaganda, avâmileşmeyi zorunlu kıldığından, hakikatten ödün vermeyi gerektirecektir. Üstelik bu ödün jestinin modern insan tarafından görüleceği de kesin değildir.

Guénon modern dünyanın yücelttiği ve onu tanımlayan temel kavram, kurum ve değerlere radikal biçimde karşıt bir tavır içinde görülür. Bilim, ilerleme, hukuk, medeniyet, hürriyet adalet, akılcılık, bireycilik... Tüm bu kavramlar ona göre açıkça ortaya konmamış olan ancak fiilen yaşamakta olan bir tür "beşerî din" in putları ve ilâhlarıdır. Bunlar aslında bir din değil de, dinin yerine geçmek iddiasında olan

81. *Age*, s. 111.

82. *Agy*.

83. *Age*, s. 10.

84. *Age*, s. 8

“karşı-din” unsurlarıdır.⁸⁵

Hoşgörü kavramı da bu temellendirme sırasında ait olduğu anlamına kavuşmaktadır: “Doğu ve tradisyonel geleneğe sahip olanlar, asla ‘hoşgörü’ sözcüğünü bilmezler. Aslında hoşgörü hakikate karşı kayıtsızlıktan başka birşey değildir. Entellektüellerin tamamen yok olduğu durumda kabul edilebilecek bir şeydir.”⁸⁶ Düşünürümüze göre hoşgörünün ortaya çıkıp güçlenmesi, hakikatin aramızdan çekip gittiğinin bir göstergesidir. Zihinleri güçlü biçimde kendine çekecek olan evrensel ilke yok olduğunda insanlar, her hangi bir sahici öğretiyeye inanma gücünü kendilerinde bulamayacaklardır. Guénon’a göre bunun en çarpık sonucu, hoşgörünün modern dünyada yüceltilip yaygınlaştırılmasıdır.

Sonuç

Makalemizde Rene Guénon’un düşünce yapısını ortaya koymaya ve temel kavramlarını açıklamaya çalıştık. Düşünürümüz hakikat kavramı ekseninde bir varlık ve buna bağlı bir bilgi anlayışı üzerinde durmaktadır. Ona göre hakikat, tanımı gereği tarih üstüdür, her türlü ikicilikten uzaktır. Modern öncesi tüm uygarlıklar hakikat kavramını entelektüel düzeyde koruyan ve taşıyan bir inisiyatif geleneğe ve bir tradisyona sahiptir. Tradisyonlar temelde eşdeğerdir ve üst düzeyde aralarında kesinlikle ihtilaf bulunmaz. Ancak bunu kavramak için tradisyonların entelektüel boyutunu anlatan sembolik dinsel dili derinliğine kavramak gerekir. Bu durumda zahir-bâtın düalizmini aşmak ve sahih gelenek kavramının gerçek anlamına ulaşmak da mümkün olacaktır. Tarih kozmik çevrim adı verilen döngüsel bir işleyişe sahiptir. Bu süreç hakikatin tezahürü ve kendini saklaması ilkesince gelişir. Ancak zamanla hakikatten uzaklaşıldıktan sonra tekrar ona ulaşmak ve çevrim tamamlanmak üzere çöküş ve kaos dönemleri yaşanmak durumundadır. Kötülük ve sahtecilik dönemlerinde hakikatin yerini onun en kötü ve gülünç taklitleri alacaktır.

Guénon, modern dünyaya, kadim dünyanın farklı geleneksel inançlarından hareketle köklü eleştiriler de getirmektedir. Dinlerin aşkın birliği olarak da anlaşılabilir bir öğreti öne sürmektedir. Guénon bâtın kavramına ağırlık vermekle birlikte onu Bâtınî olarak nitelemek konusunda biraz ihtiyatlı davranmak daha doğru olacaktır. Zira onunki, zahir ile bâtın arasında gerilimsiz bir ilişki kurmaya çalışan entelektüel bir arayış görünümündedir. Ancak şurası da bir gerçektir ki, başta İslam geleneği olarak üzere Guénon’un düşünce yapısının ve değerlendirmelerinin

85. *Doğu ve Batı*, s. 42.

86. *Manevi İlimlere Giriş*, s. 103.

teolojik açıdan da değerlendirilmesi ve eleştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Guénon, René, *Doğu ve Batı*, (çev. Fahrettin Arslan), İz Yayıncılık, İstanbul 1980.
- , *Doğu Düşüncesi*, (çev. Lütfi Fevzi Topaçoğlu), İz Yayıncılık, İstanbul 1997.
- , "Doğu Metafiziği", *Metafizik Nedir?* içinde, (çev. Mustafa Tahralı), Birey Yayınları, İstanbul 1999.
- , *Geleneksel Formlar ve Kozmik Devirler*, (çev. Lütfi Fevzi Topaçoğlu), İnsan Yayınları, İstanbul 1997.
- , *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, (çev. Mahmut Kanık), İz Yayıncılık, İstanbul 1989.
- , *Maddî İktidar Ruhânî Otorite*, İstanbul 1992.
- , *Manevî İlimlere Giriş*, (çev. Lütfi Fevzi Toğaçoğlu), İnsan Yayınları, İstanbul 1997.
- , *Modern Dünyanın Bunalımı*, (çev. Mahmut Kanık), İstanbul 1986.
- , *Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alâmetleri*, (çev. Mahmut Kanık), İz Yayıncılık, İstanbul 1990.
- Lings, Martin, *Antik İnançlar Modern Hurafeler*, (çev. E. Harman, U. Uyan), İnsan Yayınları, İstanbul 1980.